

Resedagbok 1768-1771

Den 26 augusti 1768 avseglade H M Bark Endeavour från Plymouth, England. Med på färden var kapten James Cook, botanisten Daniel Solander, den förmögne och naturintresserade Joseph Banks med besättning. Royal Society i London finansierade projektet som var den första östliga världsomseglingen. Resan gick bl.a. till Australien, Nya Zeeland och Söderhavet. Resan blev en stor vetenskaplig framgång.

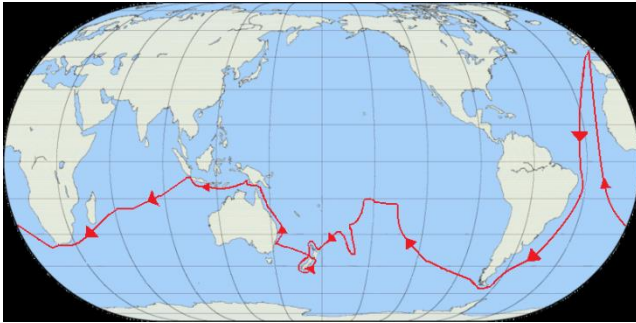

Bild: Första östliga världsomseglingen 1768–1771

13 september 1768 - första anhalten Madeira

Första anhalten på resan var den portugisiska ön Madeira. Expeditionen anlände till Madeira den 13 september 1768. Ön besöktes på 1700-talet flitigt av skepp, som bunkrade vatten och proviant. Dess frodiga natur och eviga sommargrönka tilltalade Solander. Tillsammans med Banks besökte han öns sevärdheter och samlade plantor och insekter. Vistelsen på Madeira varade i sex dagar. Därifrån gick färden vidare mot Kanarieöarna och sedan åt sydväst.

November 1768 - Rio de Janeiro

Endeavour seglade in mot Rio de Janeiro på Sydamerikas östkust i november samma år. Tyvärr blev mottagandet inte så vänligt som besättningen väntat sig. Den portugisiska vicekungen gav endast Cook tillstånd att gå iland. Medan man bunkrade färskvatten och proviant bevakades skeppet av en vaktstyrka. Solander och Banks lyckades några gånger ta sig iland och samla växter, och de mutade också en officer i vaktstyrkan att smugla växter och insekter till skeppet. Solander berättar i ett brev att staden hade nästan en halv miljon invånare, varav endast en tiondedel var vita. Endeavour avseglade

14 januari 1769 - Eldslandet

Den 14 januari 1769 ankrade Endeavour i sundet mellan Eldslandet och Staten Island. Man mottogs vänskapligt av infödingarna och tillbringade här sex dagar. Glaciärer och snöklädda bergstoppar lockade Solander och Banks med följeslagare till en expedition för att studera den alpina floran. Efter månader ombord var konditionen dålig och äventyret var nära att kosta Solander livet. Uppe på berget samlade männen växter till sent på kvällen, tills drivande snö och sträng nattkyla tvingade dem neråt igen. Men kölden tilltog och flera blev utmattade. Solander lade sig ner i snön och riskerade att frysa ihjäl. Sällskapet lyckades så småningom förmå honom att ta sig till en lägereld som man gjort upp. Där tillbringades natten. Två män hade då omkommit. På morgonen lyckades man ta sig till skeppet.

Bild: Eldslandet Okänd fotograf, Sjöhistoriska museet

11 april 1769 - Tahiti

Det egentliga målet för denna vetenskapliga expedition var Tahiti, där de medföljande forskarna skulle studera planeten Venus, när den passerade solen, vilket var en mycket ovanlig händelse. 11 april 1769 nådde skeppet Otaheite - nuvarande Tahiti. Mottagandet blev mycket vänskapligt. De följande dagarna färdades man i små båtar längs kusten, gick iland och besökte byar och inbjöds till festmåltider. Tahitiernas sexuella frihet lockade en stor del av besättningen att inleda förhållanden med de vackra kvinnorna på ön. Tre månader stannade expeditionen vid Tahiti. Man utforskade också en del av Sällskapsöarna. När kapten Cook avseglade därifrån bröt han det förseglade brevet med tilläggsorder från brittiska Amiralitetet. Där instruerades Cook att segla ända till 40° Syd och ta alla nyfunna landområden i besittning för brittiske konungens räkning.

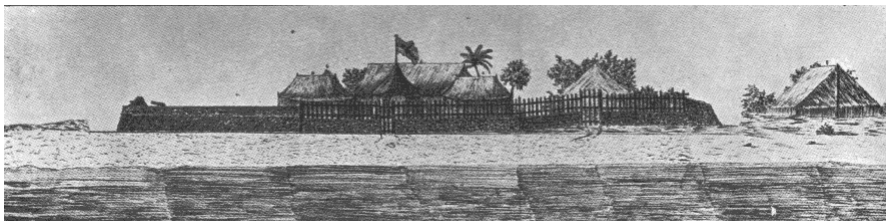

Bild: Fortet som byggdes på Tahiti.

8 oktober 1769 - Nya Zeeland

Solander, Banks, Cook m. fl. steg först iland på Nordön i nuvarande Poverty Bay. Maorierna i byn på stranden var fientliga. Marinsoldater som gått iland anfölls. De avfytrade gevärsskott och en maorier blev dödad. Flera försök att få fredlig kontakt med de talrika invånarna slutade olyckligt. Totalt dödades fem maorier. Resan gick först söderut, men sen vände Endeavour och seglade norrut nära kusten. Mottagandet var skiftande på de olika platserna.

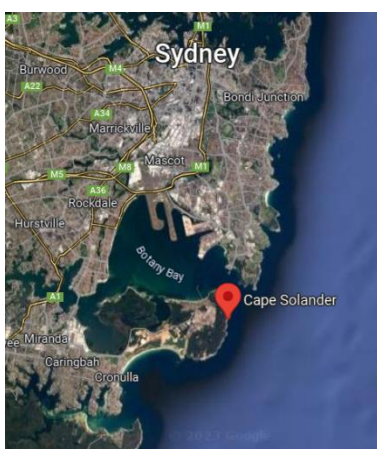
Bild: Maori, Nya Zeeland

Det tog tre månader att segla runt hela Nordön. Därifrån styrde man in i sundet som skiljer Nordön från Sydön. Endeavour ankrade i Ship Cove, som blev Cooks bas under hans två senare färder till Nya Zeeland. Därifrån följdes kusten söderut. Vid Sydöns spets fick en liten ö namnet Solander Island. När Sydön rundats efter ytterligare tre månader, lämnade Solander den 31 mars Nya Zeeland med sina botaniska fynd. Cook hade lyckats med konststycket att göra en nästan exakt karta.

Bild: Solander Island, Nya Zeeland

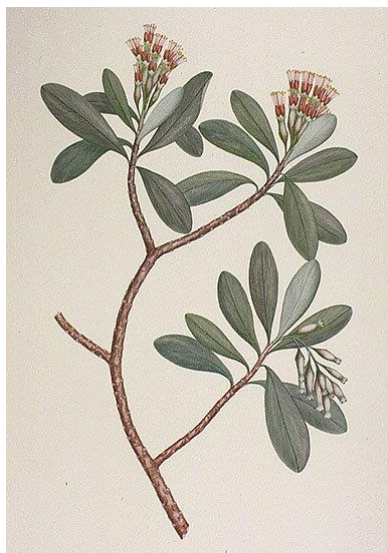
19 april 1770 - Australien

Kapten Cook satte nu kurs västerut för att kartlägga den östra kusten av den utforskade kontinent som kallades Terra Australis. Holländare hade redan lagt beslag på den västra kusten som de kallade Nya Holland. Den 19 april 1770 kom Endeavour till Point Hicks och följde sedan kusten norrut. På grund av surfvägorna kunde man inte landstiga, förrän man kom till en skyddad havsvik, som fick namnet Botany Bay, på grund av den rikedom av botaniska nyheter, den gav Solander. Viken inramas av två uddar mitt emot varandra, Cape Solander och Cape Banks.

Bild: CBotany Bay och cape Solander, Australien

Färden fortsatte längs kusten innanför Stora Barriärrevet. Här gick skeppet på grund och koraller rev upp hål i skeppets botten. Man var tvungen kränga upp skeppet i mynningen av en flod, som fick namnet Endeavour River. Här reparerades skeppet i sju veckor.

Solander fick gott om tid att studera växter och djur och söka kontakter med invånarna. Aboriginerna var ömsom fientliga, ömsom vänskapliga eller helt likgiltiga för främlingarna. Navigeringsutrymmet blev allt trängre innanför revet. Den 21 augusti rundades en landtunga och man kom in i ett sund, som numera heter Endeavour Strait. Cook förklarade att hela östra sidan av kontinenten skulle vara engelskt territorium under namnet Nya Södra Wales.

Under dessa fyra månader hade Solander insamlat och beskrivit en väldig mängd dittills okända växter. Han hade också studerat okända djur, som känguru, flygande rävar, kakaduor, fiskar, skaldjur och insekter.

Bild Lumnitzera racemosa, allmänt känd som den vitblommiga svarta mangroven

Nya Guinea

Torres sund är grunt och fullt av rev och holmar. Norr om sundet ligger ön Nya Guinea. Det var svårt att komma nära ön med skeppet, så Solander, Banks och en del av besättningen rodde mot stranden, men måste ändå vada sista biten. När de vandrade längs stranden angreps de av invånarna med spjut och andra vapen och många förföljde dem när de återvände till skeppet. Man valde då att segla vidare för att få tag på vatten och proviant.

Holländska Ostindien

Nuvarande Indonesien var holländskt territorium. Efter att ha passerat Timor ankrade man vid ön Sawu. Med hjälp av vänligt sinnade invånare på ön fann man en vik, där man kunde gå iland för att skaffa mat. Här bjöds Solander på middag med trettiosex rätter av den lokala rajan (motsvarar kung/prins).

Den holländske residenten var besvärlig att förhandla med, men till slut lyckades man byta till sig proviant och vatten. Endeavour stävade vidare mot Java. I dess huvudstad Batavia (nuvarande Jakarta) hoppades man få holländske guvernörens tillstånd att reparera skeppet och skaffa nya segel.

Man anlände till Java i början av oktober. Under den första veckan gjorde Solander flitigt exkursioner i trakten, men Batavia var ingen hälsosam plats och redan andra veckan blev många besättningsmän sjuka och flera dog. Även Solander blev mycket sjuk. Trots att han flyttades ut på landsbygden och sköttes av anställda malajiska sköterskor var han nära döden, men repade sig. Även Cook och Banks insjuknade. På grund av de många sjuka måste Endeavour bli kvar i Batavia en månad efter att det var reparerat. Det är okänt om Solander hade med sig några växter från dessa öar, men han har i manuskript beskrivit 151 nya växter och 15 växtsläkten.

14 mars 1771 - Kapstaden

Under seglingen mot Godahoppsudden avled de båda tecknarna Sydney Parkinson från Edinburgh och Herman Spöring d.y från Åbo, så de växter som insamlades under resten av resan blev inte avbildade då. Under tiden 14 mars - 14 april 1771 låg Endeavour för ankar i Kapstaden och under halva den tiden låg Solander till sängs med häftig feber och magsmärtor. Insamlandet av växter blev därför begränsat. Det var bittert för Solander, för just besök i detta blomsterparadis hade han längtat efter och i god tid förberett sig för. Han hade redan 1765 katalogiserat alla växter från Sydafrika som fanns i British Museum. Kapstaden var vid denna tid en holländsk stad, uppbyggd som provianteringsstation för ostindien-farare. Det var en vacker och välbyggd stad med blomstrande trädgårdar och ett nät av breda gator.

Resans avslutning - 12 juli 1771

Färden gick vidare mot Sankt Helena, en tropiskt grönskande ö, som tillhörde britterna. Här fick Solander och hans vänner bara två dagar på sig att botanisera. De hann färdas runt på större delen av ön och samlade växter och noterade några arter inom både flora och fauna, som finns endast på denna ö. Solander intresserade sig speciellt för en sorts ebenholtsträd, som tydligen höll på att dö ut.

Från Sankt Helena seglade Endeavour i sällskap med tolv ostindienfarande skepp. **Den 12 juli 1771 ankrade skeppet i England.** Då hade jorden runt seglats varat i två år och nio och en halv månad. Av de 94 män som seglat ut hade 38 avlidit. Solander gjorde ett tacksägelseoffer till Svenska kyrkan i London.